

MAKTABLARDA CHAP QO'L BILAN ISHLASH TEXNIKASI

Botirova Shaxlo Bozorovna

Qashqadaryo viloyati Qarshi Shahar Maktabgacha va maktab ta'limi

Qarshi shahar bo'limiga qarashli 6- umumiy o'rta ta'lim maktabi

Oliy toifali Matematika fani o'qituvchisi

+998-99 453- 69 -19

botirovashahlo36@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14988337>

Annotatsiya: ushbu maqolada maktablarda chap qo'l bilan ishlash texnikasi muammosi ko'rib chiqiladi. Chap qo'lli bolalar uchun yozish, chizish va boshqa faoliyatlarni bajarishda duch keladigan qiyinchiliklar tahlil qilinadi va bu qiyinchiliklarni yengishga yordam beradigan amaliy tavsiyalar beriladi. Maxsus o'quv materiallari va moslashtirilgan uslublarning ahamiyati ta'kidlanadi. Chap qo'lli bolalarni qo'llab-quvvatlashning muhimligi va ularning individual ehtiyojlarini hisobga olish zarurligi urg'u beriladi.

Kalit so'zlar: chap qo'l, yozuv texnikasi, Yaponiya, chizish, maktab, ta'lim, moslashuvchanlik, individual ehtiyojlar, qo'llab-quvvatlash, o'quv materiallari, chap qo'lli bolalar.

Maktablarda ikki qo'li bilan yozadigan o'quvchilarda chap qo'l yozish texnikasini o'rgatishimiz yaxshi natija berar ekan. Rivojlangan mamlakatlarda ikki qo'l bilan yozishga o'rgatishar ekan. Chunki, chap qo'l bilan yozsa o'ng miya yarim shar yaxshi rivojlanar ekan. O'z - o'zidan o'ng yarim shar yaxshi ishlasa o'quvchi to'g'ri fikrlaydigan, mantiqan fikrlaydigan bo'lib voyaga yetar ekan.

Ikkala qo'l bilan yozish: Haqiqatan ham, ba'zi rivojlangan mamlakatlarda ikkala qo'l bilan yozishga o'rgatish amaliyoti mavjud, ammo bu keng tarqalgan emas va asosiy maqsad chap qo'l bilan yozishni qulay va oson yo'l bilan samarali o'rgatish. Ushbu yondashuvning maqsadi bolaning kognitiv qobiliyatini rivojlantirishga yordam berish, ikkala miya yarim sharining ham muvozanatli rivojlanishini ta'minlash va qo'shimcha moslashuvchanlikni yaratishdir.

Chap qo'l bilan yozish va miya yarim sharlari: Chap qo'l bilan yozishning o'ng miya yarim sharining rivojlanishiga ijobiy ta'siri haqidagi ma'lumotlar asoslidir. Ammo, miya yarim sharlari o'rtasidagi aloqa ancha murakkab va chap qo'l bilan yozish faqat bitta yarim shar faoliyatini rivojlantirmaydi. Demak, miya yarim sharlari o'rtasidagi bog'liqlik va hamkorlik juda muhimdir. Ba'zi tadqiqotlar chap qo'lli odamlarda miya yarim sharlari o'rtasidagi aloqa kuchliroq bo'lishi mumkinligini ko'rsatgan.

O'ng miya yarim shari va mantiqiy fikrlash: O'ng miya yarim shari asosan ijodiy fikrlash, hissiyotlarni boshqarish va fazoviy tasavvur bilan bog'liq bo'lsa-da, mantiqiy fikrlash asosan chap yarim shar faoliyati bilan bog'liq. Demak, faqat o'ng yarim shar yaxshi ishlashi mantiqiy fikrlashning yaxshilanishiga kafolat bermaydi. Mantiqiy fikrlash ikkala yarim sharning muvozanatli ishlashiga bog'liqdir.

Chapaqaylikning o'ziga xos xususiyatlari xalqaro ilmiy hamjamiyatni uzoq yillardan buyon qiziqtirib keladi. Quyida ularning ayrimlarini saralab, chapaqay odamlar haqida eng qiziqarli dalillarni to'pladik.

Chapaqaylar asosan ijodiy fikrlashga, o'naqaylar esa mantiqiy fikrlashga moyil bo'lishadi. Bunga sabab bosh miyaning chap yarim sharlarida asosan mantiq markazlari, o'ng tomonida esa ijod markazlari joylashgan. Shuning uchun bizning maqsadimiz ikkala yarim sharni faollashtirish va tafakkurni shakllantirish sanaladi.

Markazlarni a'zolar bilan bog'lovchi nervlar esa bosh miyaning pastki asos qismida X ko'rinishida kesishadi. Shunday qilib, chap yarimsharlar o'ng tomondagi a'zolarini, o'ng yarimsharlar esa chap tomondagi a'zolarini boshqaradi.

O'z-o'zidan chapaqaylar ko'proq o'ng miyasidan, o'naqaylar chap miyasidan foydalanadi. Chapaqaylar yaratuvchanlikni xush ko'radilar, o'naqaylar aniqlik va ketma-ketlikni yoqtirishadi.

Sayyoramizning 10-12 foiz aholisi chapaqaydir.

Asosiy ish quroli chap qo'l bo'lgan taniqli kishilar. Ushbu ro'yxatdan Napoleon Bonapart (hukmdor), Leonardo da Vinchi (rassom), Mikelanjelo Buonarroti (haykaltarosh), Isaak Nyuton, Albert Eynshteyn (fizik olimlar), Bill Geyts (ishbilarmon-milliardier), Barak Obama (davlat arbobi) va Jimi Xendriks (qo'shiqchi va bastakor) joy egallagan.

Ruhiiy xastalikka moyilligi. Dunyo aholisining 10 foizinigina tashkil etsa-da, shizofreniya (ruhiy kasallikning bir turi)dan aziyat chekadiganlarning 40 foizi aynan chapaqaylardir.

Alohida ehtiyoj sezadigan jihatlari. Qaychi, ruchka, kompyuter sichqonchasi va boshqa bir qator matohlar chapaqayga moslashtirilmay ishlab chiqarilgan. Ular noqulay va hatto jiddiy xavf tug'dirishi mumkin. Statistika ma'lumotlariga ko'ra, har yili 2,5 ming nafar chapaqay o'ng qo'lda ishlatilishi kerak bo'lgan asbob-uskunalardan foydalanish jarayonida jiddiy jarohat oladi.

Zakovatlilik darajasi (IQ). Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, bir xil miqdordagi odamlar o'rtasidagi IQ daraja solishtirilganda, chapaqaylar 140 taga ko'p.

Yana bir o'ziga xoslik. Bu turli davlatlarda o'tkazilgan tahlillar natijasida aniqlandi: muddatidan avval (chala) tug'ilgan bola kelgusida chapaqaylikka ko'proq moyil bo'ladi.

Xijolatga qo'yish oson. Shotlandiyada o'tkazilgan kuzatuvlardan ma'lum bo'lishicha, chapaqay yo'l qo'yishi mumkin bo'lgan xatolardan xijolat chekadi va tanqidni ko'ngliga juda yaqin oladi.

Bor xislatini tashqariga chiqaradi. Chapaqaylar o'ta ta'sirchan va o'zining g'azab hamda noroziligini namoyish etishdan cho'chimaydi. Ayrim olimlar buni insonning o'ng va chap miya yarimsharlari o'ziga xosligi bilan izohlaydi.

Ijodga xayrixohligi. Ular bu sohada muvaffaqiyatli faoliyat yuritadi. Tafakkuri yuqori. Ikki ming chapaqay ishtirokidagi so'rovnomada shu narsa ayon bo'ldi: aksariyat chapaqaylar kasb tanlashda san'at yoki musiqaga moyillik bildiradi.

Maktabda chap qo'l bilan ishlash texnikasi o'quvchining yoshi, qobiliyati va qaysi fan bilan shug'ullanishiga bog'liq. Ammo, umumiy tavsiyalar va muhim jihatlarni bayon qilishimiz mumkin:

Umumiy Tavsiyalar:

- ✓ **Chap qo'lli bolalarni qo'llab-quvvatlash:** Eng muhimi, chap qo'lli bolalarni ularning tabiiy qobiliyatlarini rivojlantirishga rag'batlantirish va ularga moslashtirilgan o'quv materiallari va vositalarini taqdim etishdir. Ularni o'ng qo'l bilan yozishga majburlash noto'g'ri va o'qishga bo'lgan salbiy munosabatni keltirib chiqarishi mumkin.
- ✓ **Yozuv materiallari:** Chap qo'llar uchun maxsus mo'ljallangan daftarlar va ruchkalar mavjud. Bunday materiallar yozish jarayonini qulaylashtiradi va yozuvning sifati yaxshilanishiga yordam beradi. Masalan, qog'ozning maxsus egriligi chap qo'lning yozish jarayonida qo'lning qog'ozga tegib ketishini oldini oladi.
- ✓ **Yozuv uslubi:** Chap qo'l bilan yozuvning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish kerak. Ko'pgina chap qo'llar o'ng qo'llarga qaraganda boshqacha uslubda yozadilar. Ularning yozish uslubini o'zgartirishga harakat qilish kerak emas.
- ✓ **O'tirish pozitsiyasi:** Chap qo'lli bolalar uchun o'tirish pozitsiyasi juda muhim. Ularning qo'llari va yelkaları erkin harakat qilishi kerak. Stolda yetarlicha joy bo'lishi kerak.
- ✓ **Kreslo va stolning balandligi:** Bolani o'tirish uchun mos balandlikdagi stol va kreslo tanlash kerak. Balandligi noto'g'ri bo'lgan stol va kreslo yozish jarayonini qiyinlashtiradi va orqa og'rig'iga olib kelishi mumkin.

Fanlar bo'yicha tavsiyalar:

- **Yozuv:** yozuv jarayoni eng ko'p qiyinchilik tug'diradigan vazifa hisoblanadi. Chap qo'llar uchun maxsus mashqlar va uslublar mavjud bo'lib, ular yozuvni tezlashtirish va uning sifatini yaxshilashga yordam beradi.
- **Chizish va rassomlik:** Chap qo'l bilan chizish va rassomlik uchun maxsus texnikalar mavjud. Bu bolaning o'ziga xos uslubini rivojlanishiga yordam beradi.
- **Boshqa fanlar:** Matematika, tabiiy fanlar va boshqa fanlarni o'rganishda chap qo'llik maxsus qiyinchiliklar tug'dirmaydi.

Muhim Eslatma: Agar chap qo'lli bola yozishda, chizishda yoki boshqa faoliyatlarda qiyinchiliklarga duch kelsa, ota-onalar yoki o'qituvchilar malakali mutaxassisga murojaat qilishlari kerak. Erta aralashuv muammoni hal qilishda juda muhimdir.

Umuman olganda esa, maktablar chap qo'lli bolalar uchun qulay va qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratishga harakat qilishlari kerak. Ularning individual ehtiyojlarini hisobga olish va ularga moslashtirilgan o'quv materiallari va usullarini taqdim etish muhimdir.

Masalan, Yaponiya ta'lim tizimi, umuman olganda, individual farqlarga, shu jumladan, chap qo'l bilan ishlashga yuqori darajada moslashuvchanlikni namoyon etadi. Ammo, "**chap qo'l bilan ishlash texnikasi**" Yaponiyada alohida standart sifatida rasmiy ravishda belgilangan emas. Ularning yondashuvi ko'proq qo'llab-quvvatlash va moslashuvchanlikka qaratilgan bo'lib, o'qituvchilarga bolaning individual ehtiyojlarini qondirish erkinligi beriladi. Shunday bo'lsa-da, Yaponiyadagi maktablardagi amaliyot va madaniyat asosida quyidagi fikrlarni keltirishimiz mumkin:

- ❖ **Individual yondashuv:** Yaponiya maktablarida chap qo'lli bolalar uchun maxsus dasturlar mavjud emas. Buning o'rniga, o'qituvchilar har bir o'quvchining ehtiyojlarini inobatga olib, individual yondashuvni qo'llaydilar. Bu, bolaning yozish uslubini kuzatish, kerak bo'lganda individual mashqlar tayyorlash va qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi.

- ❖ **Moslashuvchanlik:** Chap qo'lli bolalarga yozish uchun qulay bo'lgan daftarlar, ruchkalar va boshqa vositalarni tanlashda erkinlik beriladi. O'qituvchilar, bolaning yozuv uslubini buzmasdan, uning qulayligini ta'minlashga harakat qiladilar.
- ❖ **Qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish:** Chap qo'l bilan ishlash kamchilik emas, balki o'ziga xos xususiyat sifatida qaraladi. Bolalarni o'ziga ishonchli bo'lishga va o'z qobiliyatlarini rivojlantirishga rag'batlantirishga urg'u beriladi.
- ❖ **Ijtimoiy moslashuv:** Yaponiya madaniyati umumjahon moslashuvchanlikni targ'ib qiladi. Chap qo'l bilan ishlashning ijtimoiy jihatlari minimal darajada bo'lib, bolalar tengdoshlari tomonidan kamdan-kam hollarda noqulaylik his qilishadi.
- ❖ **Yo'naltirilgan mashqlar:** Kerak bo'lsa, o'qituvchilar chap qo'lli bolalar uchun yozuv texnikasini yaxshilashga qaratilgan individual mashqlar tayyorlaydilar. Bu asosan individual yondashuvga asoslangan hisoblanadi.

Chap qo'l bilan ishlashning insonning aqliy salohiyatiga ta'siri haqida olimlar izlanishlar olib borilmoqda. chunki bu sohada tadqiqotlar hali ham davom etmoqda va natijalar bir-biriga zid bo'lishi mumkin. Ammo, mavjud tadqiqotlar va kuzatishlar asosida ba'zi fikrlar bilan mustaqil yondashish orqali amalga oshirish va samara berishi mumkin:

Ijodiy ta'sirlarga oid fikrlar:

* **Kognitiv moslashuvchanlik:** Ba'zi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, chap qo'lli odamlar ko'proq kognitiv moslashuvchanlikka ega bo'lishlari mumkin, ya'ni ular turli vaziyatlarga va muammolarga tezda moslasha oladilar. Bu ularning miyaning ikkala yarim sharini ham faol ishlatishi bilan bog'liq.

* **Ijodiy fikrlash:** Chap qo'lli odamlar ko'proq ijodiy fikrlash qobiliyatiga ega bo'lishlari mumkin degan faraz mavjud. Bu ularning nostandart yondashuvlarni topish va muammolarni yangi burchakdan ko'rib chiqish qobiliyati bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

* **Muammolarni yechish qobiliyati:** Chap qo'l bilan ishlash miyaning nosimmetrik bo'lmagan ishlashini rag'batlantirishi va natijada muammolarni yechish qobiliyatini yaxshilashi mumkin.

Salbiy yoki noaniq ta'sirlar:

* **Til rivojlanishi:** Ba'zi tadqiqotlar chap qo'lli odamlarning til rivojlanishida ba'zi kechikishlar bo'lishi mumkinligini ko'rsatgan. Biroq, bu farqlar odatda ahamiyatsiz va vaqt o'tishi bilan yo'qoladi.

* **O'qish va yozish qiyinchiliklari:** Chap qo'lli bolalar uchun o'qish va yozishni o'rganish biroz qiyinroq bo'lishi mumkin, chunki maktablar asosan o'ng qo'lli bolalar uchun mo'ljallangan. Ammo, bu qiyinchiliklarni maxsus pedagogik yondashuv va moslashtirilgan o'quv materiallari yordamida yengish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, Yaponiyadagi chap qo'l bilan ishlash texnikasiga yondashuv standartlashtirilmagan va rasmiy dasturga ega emas. Ammo ular individual yondashuvga va bolaning qulayligini ta'minlashga, uni qo'llab-quvvatlashga va o'ziga ishonchini oshirishga urg'u berishadi.

Chap qo'l bilan ishlashning insonning aqliy salohiyatiga ta'siri haqidagi xulosalar juda ehtiyotkorlik bilan berilishi kerak. Chap qo'llilik o'z-o'zidan aqliy qobiliyatlarning yuqori yoki past bo'lishini kafolatlamaydi. Uning ta'siri individual farqlarga, atrof-muhitga va ta'limga

bog'liq. Chap qo'llilik miyaning turli xil ishlash uslubini aks ettirishi mumkin, bu esa ba'zi sohalarda afzalliklarni, boshqalarida esa kichik qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Eng muhimi, chap qo'lli bolalarga ularning individual ehtiyojlariga moslashtirilgan ta'lim va qo'llab-quvvatlashni ta'minlashdir.

Chap qo'l bilan yozish yomon emas. Aslida, o'z tabiiy qobiliyatlari bilan yozishga o'rgatish muhim. Ikkala qo'l bilan yozishni o'rgatish, agar bola buni xohlasa va o'qituvchi professional yondashsa, foydali bo'lishi mumkin.

Muhim jihati - bolaning individual ehtiyojlarini hisobga olib, qulay va qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini yaratishdir. Mantiqiy va ijodiy fikrlashning rivojlanishi miyaning ikkala yarim sharining ham muvozanatli ishlashiga bog'liq bo'lib, faqat chap yoki o'ng qo'l bilan yozish bilan belgilanadigan hodisa emas. Shu sababli, biz ikkala miya yarim sharlariga e'tibor qaratib, chap qo'l bilan yozishga o'rgatish mantiqiy tafakkurni rivojlantirishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. Fayziyev I. Sh. & Toshpo'latov A. (2022) O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING MUSTAQILLIKDAN OLDINGI VA KEYINGI SIYOSIY HAYOTI. British Journal of Global Ecology and Sustainable Development Volume-10, Nov., 2022 31-34b
2. Umarova, G., & Toshpo'latov, A. . (2024). Klaster tanqidiy fikrlash texnologiyasi texnikasi sifatida. Центральноеазиатский журнал междисциплинарных исследований и исследований в области управления, 1(10), 49–55.
3. Toshpo'latov, A. (2023). SHAXS PSIXODIAGNOSTIKASIDA PROYEKTIV METODIKALARDAN FOYDALANISH. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 3(5 Part 2), 170–178.
4. Temirov, J. ., & Toshpo'latov , A. (2023). TYUTOR PEDAGOGIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI. Наука и инновация, 1(28), 29–32.
5. Toshpo'latov Abdulaziz Quvondiq o'g'li, Ummatova Zamira Atamuradovna. (2023). SHAXSLARARO MUNOSABATLARDA SHAXS AGRESSIYA. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF EDUCATION AND INNOVATION, 2(4), 30–31.
6. Toshpo'latov Abdulaziz Quvondiq o'g'li, Ummatova Zamira Atamuradovna. (2023). IJTIMOYIY TARMOQLARIDA "OMMAVIY MADANIYATGA" QARSHI KURASHISHNING DIDAKTIK VOSITALARI. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF EDUCATION AND INNOVATION, 2(4), 27–29.
7. Toshpo'latov, A., & Jo'raboyev, J. . (2023). JAMIYATIMIZDA KO'RISHDA NUQSONIGA EGA BOLALARNING PSIXOLOGIK RIVOJLANISHI. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 3(4 Part 2), 133–136.
8. Toshpo'latov Abdulaziz Quvondiq o'g'li, Sodiqov Komil Nozirovich. (2023). MAKTAB O'QUVCHILARI O'RTASIDA IJTIMOYIY MUHITNI SHAKLLANISHIDA PSIXOLOGLARNING FAOLIYATI VA IJTIMOYIY PSIXOLOGIK OMILLAR. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF EDUCATION AND INNOVATION, 2(4), 21–23.
9. <https://www.samdu.uz/uz/news/18523>